

Rojen je bil 1889. leta v Budimpešti. Umetnostno zgodovino je študiral v Pragi, v Parizu in na Dunaju pri svojem znamenitem rojaku Maksu Dvořáku. Dvořák ga je usmeril v varstvo spomenikov in je služboval do 1917 pri Centralni komisiji za varstvo spomenikov na Dunaju. Nato je deloval kot profesor zgodovine umetnosti in rektor na Umetnoobrtni šoli v Pragi, kjer je bil takrat tudi arh. J. Plečnik. Od l. 1930 do smrti pa je bil profesor umetnostne zgodovine na Karlovi univerzi, kjer je vzgojil rod, ki nosi odgovornost za razvoj te stroke na Češkem vse do danes. Upravičeno lahko vidimo v njem utemeljitelja sodobne češke umetnostne zgodovine v duhu takoimenovane »dunajske šole«, ki je bila izhodišče tudi za našo, po Iz. Cankarju utemeljeno šolo. Posebne zasluge ima Matějček za zgodovino srednjeveškega slikarstva na Češkem. Sledil je Dvořákovim stopinjam in posvetil najprej pozornost spomenikom miniaturnega slikarstva, vlogi Avignona v slikarstvu zahodne Evrope druge polovice XIV. stol. in sistematiki zgodovine češke umetnosti. Ker je vzdrževal vse življenje stik s sodobnimi tokovi, je s svojo publicistiko močno vplival tudi na sodobno češko umetnost. Bil je tudi med prvimi, ki so kritično ocenili vlogo Tintoretta samega v sliki sv. Nikolaja iz proštjske cerkve v Novem mestu; priznal ji je več kakor vrednost samo delavniškega izdelka.

Njegova najpomembnejša dela so tale: Velislavova bible a její místo ve vyvoji knižní ilustrace gotické (1926); 'Umění doby gotické' (Československa vlastivěda, VIII, 1935); Česká malba gotická: Deskové malířství 1350—1450 (1938; naslednje leto tudi nemška izdaja; po vojni s sodelovanjem J. Pešine nova češka izdaja in angleški in francoski prevod); Dějiny umění v obrysech (1946 in 1951); České umění gotické skupno z A. Kotalom in D. Libalom (1949).

Fr. Stelè

Prof. Giuseppe Marchetti

Zelo nas je pretresla novica, da je 8. maja 1966 ugasnilo v Vidmu življenje prof. Giuseppa Marchettija. Furlanski narod je z njim izgubil enega svojih največjih sinov in svoje kulturno srce. Bil je filolog, zgodovinar, umetnostni zgodovinar, narodopisec, poet. Tudi Slovenci smo s tem plemenitim raziskovalcem izgubili iskrenega prijatelja, naša umetnostna zgodovina pa tako nepogrešljivega sodelavca, da občutimo njegovo smrt kot lastno nesrečo. Ob slehernem srečanju z njim smo bili strokovno in človeško bogatejši; z nepopisno radodarnostjo nam je razkrival svoja odkritja, nas obdarjal s fotografijami in z arhivskimi podatki. Lahko rečemo, da nam je prav »don Beppo« odkril poprej le malo znano umetnostno posest Beneške Slovenije — ali, kakor jo je sam raje imenoval, »Furlanske Slovenije«. Kjer je le mogel, je objektivno navajal ne samo naš etnični položaj, marveč tudi umetnostni delež naših srednjeveških mojstrov v furlanskem prostoru in rad je poudarjal dobri značaj slovenskega ljudstva ob robu Furlanske ravnine. Za to naklonjenost se moramo zahvaliti že Marchettijevemu očetu, ki je, kakor tolikeri njegovi rojaki, moral iti za kruhom v tujino ter je kot stavbarski delavec delal tudi na Slovenskem, na primer pri graditvi železniškega mostu v Novem mestu, ter vedel povedati doma o Slovencih le hvalo. Drugi, ki mu je Slovence približal, pa je bil njegov učitelj v bogoslovju, msgr. Ivan Trinko, katerega je ohranjal v zelo spoštljivem spo-minu.

Prof. Marchetti se je rodil 23. julija 1902 v Gemoni v preprosti družini, ki izhaja iz Montenarsa. Po študiju v videmskem semenišču je bil leta 1925

posvečen v duhovnika, nato pa je nadaljeval študije v bogoslovju in na katoliški univerzi v Milanu, kjer je 1935 diplomiral iz klasične in moderne književnosti. Najprej je poučeval italijansko literaturo v videmskem bogoslovju, nato je nastopil službo na Liceo Stellini v Vidmu, bil 1938 srednješolski profesor v Tolmezzu, leta 1939 pa je dobil mesto profesorja latinske in italijanske literature na Istituto Magistrale C. Percoto v Vidmu, kjer je ostal do smrti s presledkom v letu 1944, ko ga je fašizem politično konfiniral v Bobbiu.

V svojem življenju je opravil velikansko delo, saj je že njegova umetnostno-zgodovinska bibliografija tako obsežna, da lahko navedemo le glavne spise. Njegov interes je bil posvečen predvsem furlanski domovini, kateri je posvetil monumentalno enciklopedično knjigo »Il Friuli, Uomini e tempi« (Udine, 1959). To je zbirka življenjepisov zaslužnih Furlanov; vmes so tudi biografije likovnih umetnikov od srednjega veka do naših dni — tudi Jožef Tominc ne manjka med njimi. V dodatku je navedel tudi biografske podatke za vidnejše osebnosti iz Slovenske Benečije. — Največje Marchettijevo umetnostnozgodovinsko delo je pač monografija o leseni plastiki na Furlanskem (*La Scultura lignea in Friuli, Milano, 1956*), ki je nastala s sodelovanjem dr. G. Nicolettija. O tej knjigi in o katalogu videmske razstave srednjeveških kipov Križanega in Sočutne (1958) bom poročal prihodnjič. Za umetnostnega zgodovinarja zelo pomembna je geografsko, zgodovinsko in umetnostno pojmovana in bogato ilustrirana knjiga *Gemona ed il suo mandamento (Udine, 1958)*, saj zajema poleg Gemone še Venzone, Artegno, Buio itd. Renesančnemu furlanskemu slikarju in rezbarju Domenicu da Tolmezzo se je oddolžil z manjšo posebno monografijo (*G. da T., Udine, 1962*). V zborniku »Il Friuli, luoghi e cose notevoli« (Udine 1951) je objavil pregled *Monumenti sacri del Friuli*, v katerem je obdelal večja furlanska svetišča, v časopisu »Ce fastu?« pa so med drugim izšle razprave *Intagli tedeschi in Carnia (XVIII, 1942, 12—29)*; *L'autore del »flügelaltar« di Pontebba (XXX, 1954, 108—116)*; *La sculture in len tai païs ladins (XXX, 1955, 27—58)*. Mnogofiguralno skupino objokovanja Kristusa okoli 1500 je obdelal posebej v razpravi *Sette statue di legno nella basilica di Aquileia (Studi Aquileiensi offerti a G. B. Brusin, Aquileia, 1953, 423—431)*. Srednjeveški zlatarski obrti je posvetil razpravo *L'oreficeria medioevale in Friuli e i reliquiari di Pordenone (Il Noncello, št. 11, Pordenone, 1958, 3—40)*.

Dolgo vrsto razprav je objavil v reviji Furlanske filološke družbe »Sot la nape«, ki ji je bil dolgoletni urednik. V študijah *Gian Paolo Thanner, pittore e intagliatore in Friuli (IX, 1957, št. 4, 5—13)* in *Ancora pitture di Gian Paolo Thanner (X, 1958, št. 2, 1—5)* je razkril ime in provenienco (oče Leonardo T. je bil iz bavarskega Landshutta) plodnega poznogotskega oz. že renesančno obarvanega mojstra, ki je tudi pri nas okoli 1530 poslikal prezbiterijska cerkva v Svinem in pokopališke cerkve v Borjani pri Kobaridu. Posamezne razprave je posvetil južnotirolskemu poznogotskemu rezbarju *Michelu da Brunico (VII, 1955, št. 4, 3—12)*, rezbarju *Gerolamu Camuzzu in njegovi delavnici (XI, 1959, št. 2, 1—20)*, lesenim furlanskim oltarjem *poznega 16. stoletja (XIII, 1961, št. 1, 14—18)*, gotskemu kiparju *Bartolomeu Dall'Occhio (XIV, 1962, 34—36)* itd. V zadnjih letih se je lotil s posebno skrbjo furlanskih podeželskih cerkvic (*Le chiesette votive . . .*), ki jih je topografsko popisal in skrbno narisal. Med prvimi je objavil prav *Le chiesette votive della Slovenia friulana (XIII, 1961, št. 3, 24—38)* — to pa je prvi topografski popis cerkvenih umetnostnih spomenikov Beneške Slovenije. Z veseljem je dovolil tudi slovenski prevod, ki je z risbami vred izšel v *Koledarju Mohorjeve družbe za leto 1965 (pp. 116—128)*. Pri tem

je odkril tudi dva slikarska spomenika, ki se povezujeta s freskami na našem Gluhem Vrhovlju nad Kožbano: freske pri sv. Petru in Pavlu v Tejah (Chiazacco) in pri Sv. Duhu v Ibani (Albana). Avtorju v čast naj pripišem, da je pri slovenskih krajih vedno navajal poleg furlanskih tudi slovenska imena. Nato so sledili popisi »votivnih cerkva«, v *Karniji* (XIII, 1961, št. 4, 19—38), v *Kanalski dolini in predalpski Furlaniji* (XIV, 1962, št. 1, 11—22), v »*Friuli collinare*« (Buia, Tarcento, Tricesimo) (XIV, 1962, št. 2, 9—22), v okolici *San Daniela ter Fagagne* (XIV, 1962, št. 3, 17—35), v *Vidmu in okolici* (XIV, 1962, št. 4, 13—25) in *Furlaniji onkraj Tera* (Nimis in Rosazzo) (XV, 1963, št. 2, 37—52). S temi objavami se je tudi naši umetnostni zgodovini odprlo bogato primerjalno gradivo.

Našteli smo samo del obsežnega Marchettijevega opusa. Še številnejši načrti so legli z njim v grob ali zatonili v spominu, ki mu je zadnje dni počasi ugašal. Končno se je srce utrudilo. »Don Beppo«, ki je bil nekoč pojem za vse, kar je bilo povezano s furlansko kulturo, je postal danes njen nesmrtni simbol. Vzgojil in prebudil je velik krog furlanske inteligence, stal ob strani mnogim furlanskim umetnikom in umetnostnim zgodovinarjem ter bil tudi predsednik Komisije za videmske muzeje. Kdor je imel srečo, da ga je spoznal, ga je moral ceniti ne samo kot učenjaka, marveč tudi kot človeka in zato nikdar ne bo mogel pozabiti njegove izredne prisrčnosti, vedrine, pogumnosti in zvestobe do ljudstva in dela. Pri umetnostnozgodovinskem delu ni iskal novih metod, saj se je tej stroki približal šele pozno in predvsem z osebno ljubeznijo. Zelel je zvesto popisati umetnostno bogastvo rodne Furlanije in ugotoviti njegov zgodovinski položaj v soseščini italijanske, nemške in slovenske umetnosti. Zato je pazljivo zasledoval tudi slovensko strokovno literaturo in se nanjo skliceval. Ni iskal importiranih spomenikov beneških mojstrov, bolj mu je bila pri srcu regionalna, domača umetnostna govorica, obtežena z melodijo zemlje in trpljenja. V tej ljubezni do malega je sam postal velik.

E. Cevc

Dr. Otto Benesch

Dne 15. 10. 1964 je umrl upokojeni direktor Albertine na Dunaju, zaslužni raziskovalec avstrijske, italijanske in nizozemske umetnostne zgodovine, dr. Otto Benesch.

Rojen je bil 29. 6. 1896 v Ebenfurtu na Nižjem Avstrijskem. Umetnostno zgodovino je študiral kot član ÖIGF na univerzi na Dunaju pri M. Dvořáku. Doktoriral je l. 1921 na podlagi disertacije o razvoju Rembrandta kot risarja. S tem se je usposobil za službovanje v znameniti grafični zbirki »Albertini« na Dunaju, kjer je opravljal službo asistenta in kustosa od 1923 do 1938, ko se je umaknil pred nacizmom najprej v Anglijo, nato v ZDA (1940—46). Po vrnitvi l. 1947 je postal direktor Albertine in jo je vodil do upokojitve par let pred smrtjo.

Benesch je posvečal svoje delo predvsem zgodovini slikarstva, posebno risanja. Izhajajoč iz Rembrandtove problematike ima njegovo znanstveno delo velik pomen za nizozemsko umetnostno zgodovino; pomemben je tudi za razvoj zgodovine gotskega slikarstva v Avstriji; kot kritik in publicist in aktiven član AICA pa je z vnemo sledil tudi razvoju sodobne umetnosti. S svojo razpravo »Der Meister des Krainburger Altars« (WJb, 1930) je posegel aktivno tudi v problematiko gotskega slikarstva na Slovenskem predvsem z obširnimi srednjeevrop-